

İslami İlimler Fakültesi Öğrencilerine Göre Derslere Yönelik Olumlu Tutum Geliştirmelerine Katkı Sağlayan Öğretim Elemanı Davranışları

Nazım BAYRAKDAR
Yrd. Doç. Dr., Uşak Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi
nazim.bayrakdar@usak.edu.tr

Öz

Ülkemizde faaliyet gösteren yüksek din öğretimi kurumları arasında her geçen gün yenileri eklenmektedir. Ancak söz konusu kurumların mevcut durumlarıyla kendilerinden beklenen fonksiyonları ne ölçüde ifa edebildikleri, tartışılmaya ve araştırılmaya muhtaç bir meseledir. Bu araştırma, İslami İlimler Fakültesi öğrencilerinin, derslere yönelik olumlu tutumlar geliştirmelerine katkı sağlayan öğretim elemanı davranışları ile ilgili yaklaşımlarını tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada nicel araştırma tekniklerinden birisi olan anket kullanılmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin büyük bir bölümünün, derslere yönelik olumlu tutumlar geliştirmelerine katkı sağlayan öğretim elemanı davranışları arasında ilk sıraya, "alanları ile ilgili kendilerine yöneltilen sorulara ikna edici cevaplar verebilmesi" ni yerleştirdikleri tespit edilmiştir. Araştırmada ulaşılan sonuçların, İslami İlimler Fakültelerinde yürütülen eğitim faaliyetlerinin niteliğinin artmasına katkı sağlayabileceği değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Öğretim elemanı, öğrenci, tutum, ders, İslami İlimler.

Instructor Behaviors Contributing to Positive Attitudes towards Lessons According to the Students of Islamic Science Faculty

Abstract

Emotional characteristics come in accordance with the facts that must be considered in the continuing training. The attitudes of the students towards the course are one of the emotional characteristics that affect the education-training process. It is rather difficult for students to get enough of the lessons they have developed negative attitudes. This research was carried out in order to determine the attitudes of the Faculty of Islamic Sciences students on the behaviors of academic staff contributing to the development of positive attitudes towards the lectures. A questionnaire which is one of the quantitative research techniques was used in the research. As a result of the research, it was determined that most of the students placed the first order among the teaching staff who contributed to the development of positive attitudes towards the lectures, to be able to give convincing answers to the questions directed to them.

Keywords: Academic staff, student, attitude, lesson, Islamic Sciences.

Giriş

Ülkemizde son dönemde ardı ardına birçok yüksek din öğretimi kurumu açılmıştır. Din alanında yüksek tahsil yapmış kişi sayısı, bu kurumlar sayesinde her geçen gün artmaktadır. Bu, ilk bakışta gayet olumlu bir durum olarak değerlendirilebilir. Ancak söz konusu kurumlarda öğrencilere sunulan eğitim hizmetinin niteliği, ciddiyetle ele alınması gereken bir meseledir. Birçoğunun, öğretim elemanı kadrosu bakımından tatmin edici bir seviyeye ulaşmadan alelacele öğrenci almaya başladıkları gerçeği dikkate alınacak olursa, bu kurumlarda öğrencilere sunulan eğitim hizmetinin niteliği konusunda iyimser tahminlerde bulunmak güçtür. Bununla birlikte, bilimsel veriler elde edilmeden söz konusu durum hakkında sağlıklı değerlendirmeler yapılmasının mümkün olmadığını da belirtmek gerekir.

Ülkemizdeki yüksek din öğretimi kurumlarında son dönemde bir isim çeşitliliği dikkat çekmektedir. Özellikle de yeni açılan yüksek din öğretimi kurumlarına, adında "İslam" olmasının verdiği bir cazibe ile "İslami İlimler Fakültesi" adı verilmesi tercih edilmektedir. Ancak söz konusu isim farklılığının, bu fakültelerde uygulanan öğretim programlarına yansımalarını söylemek şu aşamada mümkün görünmemektedir.

İslami İlimler Fakültesi adıyla yeni bir yüksek din öğretimi kurumu ihdas edilmesinin amacı, öğrencilere daha nitelikli bir yüksek din öğretimi hizmeti sunmak ise şayet, bilimsel veriler üzerine bina edilmiş, felsefi temelleri sağlam bir öğretim programı hazırlayarak işe başlamak en mantıklı yol olacaktır. Ayrıca bu programı hayata geçirecek nitelikli öğretim elemanları istihdam etme meselesi de mutlaka ciddiye alınmalıdır. Aksi takdirde söz konusu kurumların yüksek din öğretimi alanında söz sahibi olabilmeleri ve varlıklarını uzun süre devam ettirebilmeleri zordur.

İslami İlimler Fakültesi de diğer fakülteler gibi belirli hedefler doğrultusunda eğitim-öğretim faaliyetlerinin yürütüldüğü örgün eğitim kurumlarıdır. Fakültelerdeki eğitim-öğretim faaliyetlerinin planlayıcısı ve yürütücüsü öğretim elemanları olduğu için fakültelerin kalitesini büyük ölçüde öğretim elemanlarının niteliği belirlemektedir.

İslami İlimler Fakültesinde derse giren öğretim elemanlarının alanlarında gerçekten uzman olmaları, öğrencilere nitelikli bir eğitim hizmeti sunmalarını garanti etmez. Onların genel kültüre ve pedagojik formasyona sahip olma düzeylerinin yanı sıra kişilik özellikleri de derslerinin verimliliği açısından önem arz etmektedir. Çünkü öğrenciler üzerinde olumlu manada ve istenilen ölçüde etki bırakabilmeleri, onların söz konusu alanların hepsinde yeterli donanımına sahip olmalarını gerektirmektedir.

Eğitim-öğretim en temelde bireyin davranışlarında olumlu değişimler meydana gelmesi sürecini ifade etmektedir. Bu bakımdan eğitim-öğretim faaliyetlerini yürüten kişilerin öncelikle davranışın ne olduğu ve nasıl

öğrenildiği konusunda yeterli donanıma sahip olmaları gerekmektedir. Bireyin dışa yansıyan eylemleri, buz dağının sadece görünen kısmını teşkil etmektedir. Bu eylemlerin bir de ilk bakışta görünmeyen, bir dizi araştırma ile ancak ortaya çıkarılabilen duygusal ve zihinsel altyapısı mevcuttur. Bireylere sağlıklı bir eğitim hizmeti sunulabilmesi, dışa yansıyan eylemlerin kaynağını oluşturan söz konusu altyapının tanınması ölçüsünde mümkün olacaktır. Zira bireyin doğasına uygun olmayan bir eğitim hizmetinin amacına ulaşma ihtimali bulunmamaktadır.¹

Bireyin dışa yansıyan eylemlerinin gerisinde yatan en önemli unsurlardan birini 'tutumlar' oluşturmaktadır. Bu nedenle tutum, davranış bilimlerinin en temel kavramlarından biri durumundadır. Tutum kavramı, "bireyin kendine ya da çevresindeki herhangi bir nesne, toplumsal konu, ya da olaya karşı deneyim, bilgi, duygu ve güdülerine (motivation) dayanarak örgütlediği zihinsel, duygusal ve davranışsal bir tepki ön eğilimi" şeklinde tanımlanmaktadır.² Bir başka tanımda ise onun, "yaşantı ve deneyimler sonucu oluşan, ilgili olduğu bütün obje ve durumlara karşı bireyin davranışları üzerinde yönlendirici ya da dinamik bir etkileme gücüne sahip duygusal ve zihinsel hazır olma hali" olduğu belirtilmektedir.³ Tanımlarda da işaret edildiği üzere tutum, bireyin davranışlarını yönlendiren bir motivasyon kaynağını ifade etmektedir. Bu bakımdan insan davranışlarının anlaşılmasında, davranışların arka planında bulunan tutumların ortaya çıkarılması önem arz etmektedir.

Davranışların ortaya çıkmasına yol açan etkenlerin ortaya konulması, istenilen yönde değiştirilebilmeleri ve yönetilebilmeleri için bir zorunluluktur. Hal böyle olunca, birincil görevi öğrenci davranışlarını yönetmek, hedeflenen davranışları kazanmaları için onlara rehberlik yapmak olan öğretim elemanlarının, derslerine yönelik öğrenci tutumlarını dikkate almalarının önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Tutumları doğrudan gözlemlemek mümkün değildir. Bununla birlikte tutumların insanın iç dünyasında pasif bir şekilde kalmadığı, sözlere ve eylemlere bir şekilde yansyarak kendini gösterdiği de bir gerçektir. Bireyin bir konuya ilişkin tutumu, o konu ile ilgili bir ya da birkaç davranışından hareketle tayin edilemez. Bireyin herhangi bir konuya ilişkin tutumu, onunla ilgili davranışlarının süreklilik ve tutarlılık arz etmesi ölçüsünde netleşebilir.

Tutumlar, sadece ilgili oldukları obje, konu, olayla sınırlı kalmayabilir. Bireylerin herhangi bir konu ile ilgili geliştirdikleri tutumlar, o konuyla doğrudan ya da dolaylı ilgisi olan diğer varlıklara ilişkin tutumlarına da yansyabilir. Örneğin, öğrencilerin derslere yönelik tutumları, derslerin içeriğine yönelik tutumlarını da etkileyebilir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi

¹ Nuray Senemoğlu, *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim*, (Ankara: Ertem Matbaacılık, 1997): s. 9

² Metin İnceoğlu, *Tutum, Algı, İletişim*, (İstanbul: Beykent Üniversitesi Yayınları, 2010): s. 13

³ Ezel Tavşanlı, *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*, (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2002): s. 65

dersine yönelik olumsuz tutum geliştiren öğrenciler, bu derste öğretime konu edilen içerikten de zamanla nefret etmeye başlayabilirler. Hatta söz konusu tutumun, öğrencilerin din ile aralarındaki mesafenin açılmasına sebebiyet vermesi bile söz konusu olabilir. Aynı şekilde öğrencilerin İslami İlimler Fakültesinde alınan derslere yönelik geliştirdikleri tutumların, fakülteye yönelik tutumlarını etkilemesi de mümkündür.

Derse yönelik tutum, öğrencilerin herhangi bir dersi sevip sevmeme, ilgiye değer bulup bulmama, gerekli görüp görmeme durumlarını ifade etmek üzere kullanılan bir kavramdır. Herhangi bir derse yönelik geliştirdikleri tutumlar, öğrencilerin o ders ile ilgili karar ve davranışlarını doğrudan etkileme potansiyeline sahiptir. Öğrenciler derse hazırlıklı gelip gelmeyecekleri, derse girip girmeyecekleri, derse aktif olarak katılıp katılmayacakları, dersi dikkatle takip edip etmeyecekleri gibi önemli konularda karar verirken birçok faktörle birlikte derse yönelik tutumlarının da etkisi altında kalırlar.⁴

Öğrencilerin herhangi bir derse yönelik tutumları bir anda oluşmaz. Herhangi bir derse yönelik tutum geliştirme sürecinde öğrenciler, ders ve derse giren öğretim elemanı hakkında çeşitli kaynaklardan ön bilgiler elde edebilirler. Bu bilgilere bağlı olarak onlar, söz konusu derse yönelik bazı kanaatlere ulaşabilir ve çeşitli tutumlar geliştirebilirler. Geliştirilen bu ön tutumların haklı gerekçelere dayanıp dayanmadığı, ancak derse girmeye başladıktan sonra anlaşılabilir. Çünkü öğrenciler, herhangi bir ders ile ilgili önceden kendilerine ulaşan bilgilerin hakikati ne ölçüde yansıttığını, o dersi veren öğretim elemanının davranış ve uygulamalarını gözlemleyerek test etmiş olacaktırlar.

Tutumların öğrenilmiş davranışlar olması, yeni öğrenmelerin ve yeni tecrübelerin etkisiyle değişebilir nitelikte olması, öğretim elemanlarına birtakım sorumluluklar yüklemektedir. Çünkü tutumların, olumlu yönde değişeceğinin bir garantisi yoktur. Yeni öğrenmelerin ve yeni tecrübelerin mahiyetine göre öğrencilerin derslere yönelik tutumları olumlu yönde değişebileceği gibi olumsuz yönde de değişebilir.⁵ Bu bakımdan öğretim elemanlarının ders sürecindeki davranışları, öğrencilerin derse yönelik olumlu tutumlar geliştirmeleri açısından oldukça önem arz etmektedir.

Fakültede öğrenim hayatlarına başlayan öğrenciler henüz ilk haftalardan itibaren girdikleri dersler ve bu dersleri veren öğretim elemanları hakkında gözlem yapmaya başlarlar. Bu gözlemlerden ulaştıkları sonuçlara bağlı olarak onlar, dersleri kendi içlerinde önem ya da zorluk derecesine göre sınıflandırır. Onların önemsiz ve basit olduğuna kanaat getirdikleri

⁴ Mustafa Feyyaz Çetin ve Çiğdem Şahin Taşkın, "Sözlü Dönütün İlkokul Öğrencilerinin Akademik Başarı, Derse Yönelik Tutum ve Üstbilişsel Farkındalığına Etkisi", *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, (2015): 43.

⁵ Çiğdem Kağıtçıbaşı, *Yeni İnsan ve İnsanlar*, (İstanbul: Evrim Yayınevi, 2004): s. 111

derslerdeki tavırları ile diğer derslerdeki tavırları doğal olarak farklılaşacaktır. Ciddiye alınmaya değer bulmadıkları derslerde onlar, ders konusunu uzun süre dikkatle takip edemezler. Bu nedenle derslerinin verimli geçmesini arzu eden öğretim elemanlarının öncelikle derslerine yönelik öğrencilerin olumlu tutumlar geliştirmelerini sağlamaları gerekir.

Öğrenciler arasında merak, ilgi ve kabiliyet bakımından çeşitli farklar olabilir. Aynı fakülteyi birbirine yakın puanlarla kazanmış olmaları, onlar arasındaki bireysel farklılıkların az olduğu anlamına gelmez. Doğuştan getirilen fitri özellikler ya da sonradan çevre ile etkileşim sonucunda edinilen tecrübelerle bağlı olarak öğrenciler fakültede aldıkları bazı derslere karşı özel bir ilgi duyabilirler. Öğrencilerin doğal olarak ilgi alanlarına giren derslere yönelik olumlu tutum geliştirmeleri ve bu tutumlarını muhafaza etmeleri kolaydır. Ancak her öğrencinin, fakültede aldığı her derse karşı aynı ilgiyi duyması pek olası değildir. Bu noktada görev büyük ölçüde öğretim elemanlarına düşmektedir. Zira öğretim elemanları, derslerini verimli bir şekilde işlemeleri ve öğrencilerle sağlıklı ilişkiler kurmaları durumunda öğrencilerin, derslerine yönelik olumsuz tutum geliştirmelerini önleyebilirler.

Öğrencilerin, olumlu tutumlar geliştirdikleri derslerden alacakları psikolojik doyumun, diğer derslere göre daha fazla olması beklenir. Çünkü onlar, bu tür derslere daha hazırlıklı gelmeye ve daha fazla katılmaya özen göstereceklerdir. Ayrıca onların, olumlu tutum geliştirdikleri derslerde kendilerini daha rahat ve huzurlu hissedecekleri de söylenebilir. Herhangi bir dersin, olumsuz duygulardan ziyade olumlu duyguların canlanmasına sebep olması, öğrencilerin o dersten psikolojik anlamda doyum aldıklarına işaret eden önemli göstergelerden biridir.

Öğrencilerin herhangi bir ders ile ilgili olumlu tutum geliştirmeleri, o derste hedeflenen öğrenmelerin gerçekleşmesine önemli bir katkı sağlayacaktır.⁶ Çünkü öğrencilerin söz konusu tutumları, o derste öğrenecekleri içeriği almaya hazır oldukları anlamına gelir. Öğrenmeyi gerçekleştirecek olanın, öğrencinin bizzat kendisi olduğu ve bilgilerin, becerilerin, tutumların vs. öğrencilere enjekte edilmek suretiyle öğretilmeyeceği açıktır. Bu nedenle öğrencilerin derse yönelik olumlu tutumlar geliştirmeleri için öğretim elemanlarının üzerlerine düşen görevleri hassasiyetle yerine getirmeleri gerekir.

İslami İlimler Fakültelerinin kendilerinden beklenen fonksiyonu başarılı bir şekilde icra edebilmelerinin, bu fakültelerde görev yapmakta olan öğretim elemanlarının niteliği ve performansına bağlı bir durum olduğu açıktır. Öğretim elemanlarının temel olarak iki görevleri bulunmaktadır. Bu görevlerden birincisi alanları ile ilgili bilimsel araştırmalar yaparak

⁶ Neşe Özkal ve Duygu Çetingöz, "Akademik Başarı, Cinsiyet, Tutum ve Öğrenme Stratejilerinin Kullanımı", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 46, (2006): 267

alanlarına katkı sağlamak; ikincisi ise derslerine girdiği öğrencilerin akademik ve mesleki gelişimlerine katkı sağlamaktır. Bu görevlerden biri, diğerinden daha önemsiz değildir. Ayrıca bu görevlerin birbirleriyle bağlantılı olduğunu da belirtmek gerekir.

İslami İlimler Fakültelerinde görev yapmakta olan öğretim elemanlarının öğrencilere nitelikli bir eğitim hizmeti sunabilmeleri, öğrencilerini tanımalarına ve onlara derslerini sevdirmelerine bağlıdır. Dersleri ile ilgili “önemsiz ders, basit ders, sıkıcı ders” gibi algıları kırmayı başaramayan öğretim elemanlarının bir eğitimci olarak başarıya ulaşmaları oldukça zordur. Bu bakımdan onların ders içerisindeki davranışlarının, öğrencilerin derse yönelik tutumlarını nasıl etkilediğinin ortaya konulması önem arz etmektedir. Ancak bugüne kadar buna yönelik bir araştırma henüz yapılmamıştır. Böyle bir eksiklikten hareketle yapılan bu çalışmada, “İslami İlimler Fakültesi öğrencilerinin, fakültede aldıkları derslere yönelik olumlu tutum geliştirmelerine katkı sağlayan öğretim elemanı davranışlarına ilişkin görüşleri nedir?” sorusuna cevap aranmıştır.

İlgili Araştırmalar

Araştırmada ele alınan problemle doğrudan ilgisi olan yedi çalışma tespit edilmiştir. Bunlardan birincisi Özdemir ve Kavak tarafından 2012 yılında Erzurum ilinde yapılmıştır.⁷ Bu çalışmada İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümünde okumakta olan öğrencilerin öğretim elemanlarından beklentilerinin ne olduğu araştırılmıştır. Araştırma sonucunda öğretim elemanlarının derslerde farklı ölçme-değerlendirme teknikleri kullanmalarına; araştırma ve işbirliğine teşvik edecek öğretim yöntem ve tekniklerine ağırlık vermelerine yönelik öğrenci beklenti düzeyinin oldukça yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmanın problemi ile ilgili ikinci çalışma Şahin tarafından 2011 yılında, Kırşehir ilinde gerçekleştirilmiştir.⁸ Araştırmada, öğretmen algılarına göre etkili öğretmende bulunması gereken özelliklerin ne olduğu ve bunların önem sırasına göre dağılımı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırma sonucunda etkili bir öğretmenin öncelikle alanı ile ilgili yeterli bilgi birikimine ve bu bilgileri öğrencilere aktarma becerisine sahip olması, çevresine ve öğrencilerine davranışlarıyla model olması, derslerine planlı ve hazırlıklı girmesi, öğrencilerini her yönüyle tanınması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

⁷ Şuayip Özdemir ve Rahime Kavak, “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü Öğrencilerinin Eğitim-Öğretim ile İlgili Beklentileri (Atatürk ve Erciyes Üniversiteleri Örneği)”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 7, (2012): 529-551

⁸ Ayfer Şahin, “Öğretmen Algılarına Göre Etkili Öğretmen Davranışları”, *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, (2011): 239-259

Araştırmanın problemi ile ilgili üçüncü çalışma Kumral tarafından 2009 yılında Denizli’de yapılmıştır.⁹ Bu çalışmada öğretmen adaylarının, öğretim elemanlarının davranışlarına yönelik düşüncelerini ve bu düşüncelere kaynaklık eden somut deneyimlerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin, öğretim elemanlarının olumlu davranışlarını önem sırasına göre şu şekilde sıraladıkları tespit edilmiştir: Derse hazırlıklı ve zamanında gelme, öğrencilere değer verme ve onlarla iyi iletişim kurma, alanında yetkinlik ve ders kurallarını uygulama konusunda esneklik.

Araştırmanın problemi ile ilgili dördüncü çalışma Tataroğlu, Özden ve Alkan tarafından 2011 yılında yapılmıştır.¹⁰ Bu çalışmada, matematik öğretmen adaylarının, derslerine giren öğretim elemanlarından beklentilerinin neler olduğunun tespit edilmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin şu hususları ön plana çıkardıkları görülmüştür: Derslerde tartışma yöntemine yer verilmesi, ezberciliğe sevk eden yöntemlerin terk edilmesi, sınıfta fikirlerin rahatça paylaşılabilceği bir ortam oluşturulması.

Araştırmanın problemi ile ilgili beşinci çalışma Soba ve Şahin tarafından Uşak ilinde yapılmıştır.¹¹ Çalışmada, üniversite öğrencilerinin bir öğretim elemanından beklediği kalite unsurlarının neler olduğu ve bu unsurların önem derecesi araştırılmıştır. Araştırma sonucunda fakülte öğrencilerinin, derslerine giren öğretim elemanları ile ilgili şu beklentileri ön plana çıkardıkları tespit edilmiştir: Akademik bir unvana sahip olmaları, davranışlarıyla öğrencilerine güven vermeleri, ders saatleri dışında da ulaşılabilir olmaları, derslere her zaman hazırlıklı gelmeleri.

Araştırmanın problemi ile ilgili bir diğer çalışma Özgüngör tarafından 2010 yılında yapılmıştır.¹² Bu çalışmada, üniversite öğrencilerinin en iyi ve en kötü olarak tanımladıkları öğretim elemanlarını yordayan eğitim öğretim etkinlikleri alt boyutlarının cinsiyet, akademik başarı, derse verdikleri değer ve öz yeterlik algılarına göre değişme durumu araştırılmıştır. Araştırma sonucunda üniversite öğrencilerinin eğitim öğretim ortamına getirdikleri bireysel özellikler ne olursa olsun, öğrettiği konuyu heyecan ve coşku ile sunarak içeriğin önemli ve ilginç hale gelmesini sağlayan, derste öğrencilere içeriği gerçekten öğrendiklerini hissettiren ve derse öğrencilerin katılımını

⁹ Orhan Kumral, “Öğretmen Adaylarının Öğretim Elemanlarının Davranışlarına Yönelik Algıları”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25, (2009): 92-102

¹⁰ Berna Tataroğlu, Kemal Özgen ve Hüseyin Alkan, “Matematik Öğretmen Adaylarının Öğretmenliği Tercih Nedenleri ve Beklentileri”, *2nd International Conference on New Trends in Education and Their Implications*, (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2011): 998-1006

¹¹ Mustafa Soba ve Ali Şimşek, “Üniversite Öğrencilerinin Öğretim Elemanlarından Kalite Beklentileri: Bir Alan Araştırması”, *İş Güç: Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 18, (2016): 120-138

¹² Sevgi Özgüngör, “Öğrenci Özelliklerine Göre En İyi ve En Kötü Olarak Tanımlanan Öğretim Elemanlarını Yordayan Eğitim Öğretim Süreci Boyutları”, *Ege Eğitim Dergisi*, 11, (2010): 45-72

sağlayan öğretim elemanlarını daha yetkin olarak gördükleri tespit edilmiştir.

Araştırmanın problemi ile ilgili son çalışma ise Saydan tarafından 2008 yılında yapılmıştır.¹³ Bu çalışmada, üniversite öğrencilerinin bir öğretim elemanından bekledikleri kalite unsurlarının neler olduğunun ve bu unsurların önem derecesine göre nasıl sıralandığının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin ders içi performans boyutunda öğretim elemanlarından beklentilerinin şunlar olduğu tespit edilmiştir: Derse hazırlıklı gelmeleri, kendilerine yöneltilen sorulara tatmin edici cevaplar verebilmeleri, örnekler vererek ve farklı araç-gereçler kullanarak dersin öğrenciler tarafından anlaşılmasını kolaylaştırmaları ve hitabet becerisine sahip olmaları.

Görüldüğü üzere bugüne kadar İslami İlimler ya da İlahiyat Fakültelerinde görev yapmakta olan öğretim elemanlarının ders içi davranışları ve bu davranışların eğitim-öğretim süreci üzerindeki etkisini konu edinen bir bilimsel araştırma henüz yapılmamıştır. Ayrıca öğretim elemanlarının ders içi olumlu davranışlarından hangilerinin, öğrencilerin derse yönelik tutumlarını daha fazla etkilediğini ortaya koyan bir bilimsel çalışmaya da rastlanmamıştır. Bu açıdan bakıldığında, yapılan bu araştırmanın literatürde önemli bir boşluğu dolduracağı değerlendirilmektedir.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırma tarama modeline göre yapılmıştır. Araştırmada veriler, nicel araştırma tekniklerinden biri olan "anket" kullanılarak toplanmıştır. Araştırma sürecinde öncelikle, ilgili literatür taranarak ve gönüllülük esasına göre seçilen yirmi öğrenci ile mülakat yapılarak öğrencilerin derse yönelik tutumlarını olumlu yönde etkileyebilecek öğretim elemanı davranışları ile ilgili bir liste hazırlanmıştır. İlk planda otuz civarında öğretim elemanı davranışı tespit edilmiştir. Listenin kabarık olması ve bazı davranışların birbiriyle aşağı yukarı aynı şeyi ifade etmesi sebebiyle davranış sayısı yirmiye düşürülmüştür. Bu davranışlar bir anket formu üzerine rastgele sıralanarak yerleştirilmiştir.

Anket formu, tesadüfi örnekleme yoluyla belirlenen 253 öğrenciye bizzat araştırmacı tarafından ulaşılarak uygulanmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerden listede yer alan toplam yirmi öğretim elemanı davranışını dikkatli bir şekilde en az iki sefer baştan sona okumaları ve derse yönelik tutumlarını etkileme durumlarına göre değerlendirmeleri istenmiştir. Onlardan bu davranışlara 1 ile 10 arasında puan vermeleri istenmiştir. Onlara, en yüksek puanı, derslere yönelik olumlu tutumlar geliştirmelerine

¹³ Reha Saydan, "Üniversite Öğrencilerinin Öğretim Elemanlarından Kalite Beklentileri: Yüzcüncü Yıl Üniversitesi İİBF Örneği", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10, (2008): 63-79

en çok katkı sağladığına kanaat getirdikleri öğretim elemanı davranışına vermeleri gerektiği hatırlatılmıştır. Yine onlara, her puanı en fazla iki maddeye verebilecekleri söylenmiş ve derse yönelik tutumları üzerinde etkili olmadığını düşündükleri öğretim elemanı davranışlarına puan vermelerine gerek olmadığı belirtilmiştir. Öğrencilere cevaplama için yeterli süre verilmiş ve ayrıca puanlama yaparken birbirlerinden etkilenmemeleri için gerekli tedbirler alınmaya çalışılmıştır.

Öğrenciler tarafından doldurulan anket formları araştırmacı tarafından tek tek incelenmiştir. Yönergeye uygun puanlama yapmayan 10 öğrenciye ait anket formları değerlendirme dışı bırakılmıştır. Geçerli 243 anket formuna doldurulan bilgiler SPSS 21 paket programına yüklenmiştir. Anket formunda yer alan 20 öğretim elemanı davranışına verilen toplam puanlar hesaplanmıştır. Hesaplama sonucuna göre öğretim elemanı davranışları puan üstünlüğüne göre sıralanmıştır. Bu davranışlardan ilk beşe girenler, öğrencilerin derse yönelik olumlu tutumlar geliştirmelerine ne şekilde katkı sağlayabilecekleri dikkate alınarak yorumlanmıştır.

Bulgular ve Yorum

İslami İlimler Fakültesi öğrencilerinin fakültede aldıkları derslere yönelik olumlu tutumlar geliştirmeleri üzerinde en çok etkisi olan öğretim elemanı davranışlarının hangileri olduğunu tespit etmek amacıyla uygulanan anket tekniğinden elde edilen sonuçlar Tablo 1’de gösterilmiştir.

**İslami İlimler Fakültesi Öğrencilerine Göre Derslere Yönelik Olumlu Tutum
Geliştirmelerine Katkı Sağlayan Öğretim Elemanı Davranışları**

Tablo 1. İslami İlimler Fakültesi Öğrencilerine Göre Derslere Yönelik
Olumlu Tutumlar Geliştirmelerine Katkı Sağlayan Öğretim Elemanı
Davranışlarının Önem Derecesine Göre Sıralanışı

SIRA NO	ÖĞRETİM ELEMANI DAVRANIŞI	TOPLAM PUAN
1	Alanıyla ilgili kendisine yöneltilen sorulara ikna edici / doyurucu cevaplar verebilmesi.	1908
2	Öğrencilerine hazır bilgi kalıpları yüklemeye çalışmak yerine onları sürekli düşünmeye, eleştirmeye, sorgulamaya, araştırma yapmaya teşvik edici bir eğitsel yaklaşımı benimsemesi.	1679
3	Ders esnasında ifade ettiği düşüncelerin, İslam dininin ortaya koyduğu hükümlerle uyumlu olması.	1542
4	Derste öğrencilerine kendilerini ifade etmeleri için yeterince fırsat vermesi.	1504
5	Karşıt fikirlere sahip öğrencilerle incitici tavırlara girmeden seviyeli tartışmalar yapabilmesi.	1481
6	Öğrenciler arasında ayırım yapmaması.	1472
7	Derslerde öğrencilerine karşı güler yüzlü olması.	1434
8	Dersin konusunu güncel meselelerle ilişkilendirmeye özen göstermesi.	1412
9	Öğrencilerde sınav stresi oluşturacak tutum ve davranışlardan uzak durması.	1348
10	Derslerine, öğrencilerin dikkatinin ders konusu üzerinde yoğunlaşmasını sağlayıcı bir giriş yaparak başlamaya özen göstermesi.	1336
11	Ders esnasında bazı öğrencilerin huzur bozucu ya da dikkat dağıtıcı davranışlarına karşı incitici tavırlara girmeden etkili tedbirler alabilmesi.	1335
12	Beden dilini ve ses tonunu etkili şekilde kullanarak ders konusunu sunabilmesi.	1311
13	Derslerine enerjik ve coşku dolu bir şekilde girmesi.	1203
14	Öğrencilerin sıkıntılarını paylaşma ve onlara destek olma konusunda istekli olması.	1153
15	Mizah yeteneği sayesinde sınıfta neşeli bir ortam oluşturabilmesi.	1140
16	Öğrencileriyle, dostlar arasında olduğu gibi –resmiyetten uzak-samimi iletişim kurabilmesi.	1105
17	Ders esnasında bütün öğrencilerle göz teması kurmaya özen göstermesi.	1098
18	Öğretim sürecinde teknolojik araç-gereçleri etkili şekilde kullanabilmesi.	1081
19	Öğrencilerine isimleriyle hitap etmesi.	878
20	Güzel / şık giyinmeye özen göstermesi.	777

Tablo 1.1’de, öğrencilerin, derslere yönelik tutumlarını olumlu yönde etkileyen öğretim elemanı davranışları arasında birinci sırada, “alanı ile ilgili kendisine yöneltilen sorulara ikna edici / doyurucu cevaplar verebilmesi”nin bulunduğu görülmektedir. İslami İlimler Fakültesi’nin, İslam dini ile ilgili

yüzeysel değil, derinlikli bilgilerin edinildiği bir eğitim kurumu olduğu düşünüldüğünde, öğrencilerin bu beklentilerinin oldukça anlamlı olduğu söylenebilir.

Alan bilgisi, öğretim hizmeti verecek kişilerde bulunması gereken dört önemli yeterlik alanından birisidir. Diğer yeterlik alanları genel kültür, pedagojik formasyon ve olumlu kişilik özellikleridir. Alan bilgisi denildiğinde, öğretim elemanının öğretmekle sorumlu olduğu disiplinle ilgili bilgi ve becerilerini kapsayan yeterlik boyutu anlaşılır.¹⁴ Öğretim elemanlarının alanlarına hâkim olmaları, kendi alanları ile ilgili kavramları, kavramlar arası ilişkileri, temel problemleri, tartışmaları, gelişmeleri, araştırma yöntemlerini vs. üst düzeyde bilmeleri ile gerçekleşir. Alan bilgisi bir kere kazanıldığında ise iş bitmez. Alanla ilgili sürekli yeni araştırmaların yapılması, yeni sonuçlara ulaşılması ve yeni tartışmaların yapılması, öğretim elemanlarının alan bilgisi bakımından kendilerini sürekli yenilemelerini gerekli kılmaktadır.

Üniversiteler bilim ve teknoloji alanında diğer ülkelerle rekabet edilmesini sağlayacak araştırmaların yapılması ve toplumun ihtiyaç duyduğu nitelikli elemanların yetiştirilmesi amacıyla kurulan eğitim kurumlarıdır. Bu bakımdan üniversitelerde istihdam edilecek öğretim elemanlarının öncelikle kendi alanları ile ilgili yeterli donanıma sahip olmaları gerekir. Öğrenciler fakülteye hoş vakit geçirmek için değil, belli bir meslek alanında uzmanlaşmak için gelirler. Bu nedenle öğretim elemanlarının, öğrenciler nezdinde saygınlık kazanmaları ancak alanları ile ilgili yeterli donanıma sahip olmaları ile mümkün olabilir. Öğretim elemanlarının öğrenciler nezdindeki saygınlıkları, sundukları eğitim hizmetinin verimliliği açısından da önem arz etmektedir.

Öğretim elemanlarının alanları ile ilgili yeterli donanıma sahip olmaları, ders sürecinde işlerini bir hayli kolaylaştıracaktır. Çünkü bu durumda onlar, öğrenciler karşısında kendilerinden emin bir şekilde durabilecek, kaygı ve stresten uzak kalabilecek, ilkeli / tutarlı davranışlar sergileyecek ve birbiriyle çelişen ifadeler kullanmayacaklardır. Alanları ile ilgili yeterli donanıma sahip olmayan öğretim elemanları ise öğrenciler karşısında sürekli zor durumda kalacakları için zamanla benlik saygılarını kaybetme, mesleklerine ve öğrencilerine yönelik olumsuz tutumlar geliştirme tehlikesi ile karşı karşıya kalabilirler.

Öğretim elemanlarının alanlarında gerçekten uzman olup olmadıklarının önemli ölçütlerinden birisi, alanları ile ilgili kendilerine yöneltilen sorulara verdikleri cevapların niteliğidir. Onların, derste işleyecekleri konu ile ilgili farklı kaynaklardan araştırma yapmaları ve bu süreçte edindikleri bilgileri düzgün bir hitabetle öğrencilere aktarmaları, alanlarında uzman olduklarını

¹⁴ Ahmet Mahiroğlu, "Öğretmenlik Mesleği ve Öğretmen Yetiştirmede Gelişmeler ve Yenilikler", *Eğitim Bilimine Giriş*, (Editörler: Özcan Demirel, Zeki Kaya, 4. Baskı, Ankara: PEGEM Akademi Yayınları, 2009): s. 403

göstermesi için tek başına yeterli bir sebep olarak görülemez. Çünkü uzmanlık, alanla ilgili problemlere farklı açılardan yaklaşabilmeyi, başkalarının göremediği ayrıntıları görebilmeyi, orijinal çözümler üretebilmeyi ve en önemlisi de sahip olunan bilgileri, farklı alanlara transfer edebilmeyi ifade eder.

Öğrencilerin, derslerine giren öğretim elemanlarının, alanlarındaki uzmanlık durumları ile ilgili yaklaşımları, onlara ve derslere yönelik bakışlarını önemli ölçüde etkileyecektir. Alanında oldukça sığ / yüzeysel bilgilere sahip olduklarını düşündükleri öğretim elemanlarının derslerine yönelik öğrencilerin yoğun bir ilgi göstermeleri beklenmez. Zira öğretim elemanlarının kendilerine yöneltilen sorular karşısında acziyete düşmeleri, öğrencilerin zihninde onlar hakkında bazı olumsuz düşüncelerin oluşmasına sebebiyet verebilir. Örneğin öğrenciler, öğretim elemanlarının fakülteye liyakat esasını / bileklerinin hakkıyla değil, birilerinin referansı ile atandıklarını düşünebilirler. Bu bakımdan, İslami İlimler Fakültesinde derslere giren öğretim elemanlarının, alanlarında gerçekten uzman oldukları ve öğrencilerin mesleki gelişimlerine önemli katkılar sağlayabilecekleri mesajını sınıfta güçlü bir şekilde verebilmeleri önem arz etmektedir.

Alanda uzmanlık, kuşkusuz ki öğretim elemanlarının sahip olması gereken özelliklerden sadece birisini teşkil etmektedir. Bununla birlikte şurası açıktır ki; alanında yeterince uzman olmamaları durumunda öğretim elemanlarının diğer olumlu özellikleri -en azından öğrenciler nazarında- pek bir anlam / değer ifade etmeyebilir. Çünkü bu durumda onların esprileri, kılık-kıyafetlerinin güzel olması, iddialı tavırları, öğrencilere karşı güler yüz göstermeleri vs. eksiklerini kapatma kaygısının bir ürünü olarak değerlendirilebilir.

Günümüzde öğrencilerin eskiye nazaran her şeyi çok daha fazla sorgular hale geldikleri, kendilerine anlatılanları hemen kabul etmedikleri, aklen tatmin olana kadar arayışlarını sürdürdükleri dikkat çekmektedir. Gençlerin bu dönüşümünde küreselleşme olgusunun etkisinden söz edilebilir. Zira küreselleşme, farklı kültürlerin ve toplumların birbiriyle etkileşiminin hız kazandığı bir süreci ifade etmektedir. Özellikle de kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasına bağlı olarak bireyler, ilgi duydukları bir alanda oldukça farklı fikirler ve yorumlarla karşılaşabilmektedirler. Din de bu alanlardan biridir. Bireyler çeşitli kaynaklardan din alanı ile ilgili farklı yaklaşımlarla, eleştirilerle ve kafa karıştırıcı sorularla yüz yüze gelebilmektedirler. Bu bakımdan İslami İlimler Fakültesi öğrencilerinin, derslerine giren öğretim elemanlarından söz konusu kafa karışıklığını giderici açıklamalar yapmalarını beklemeleri oldukça doğaldır. Diğer yandan bu durumun, öğretim elemanlarının güncel gelişmeleri, tartışmaları takip etmelerini; çağın, hayatın ve toplumun gerçekliğinden haberdar olmalarını ve daha da önemlisi bu gerçekliğe uygun bir donanıma sahip olabilmek için kendilerini

sürekli geliştirmelerini / yenilemelerini elzem hale getirdiğini de belirtmek gerekir.

Öğretim elemanlarının kendilerine yöneltilen sorulara ikna edici cevaplar verebilmelerinin öğrenciler tarafından bu kadar önemsenmesi, akla şu soruyu da getirmektedir: *Öğrencilerin, öğrenim gördükleri fakültede bu yöndeki beklentileri acaba yeterince karşılık bulamadı mı?* Fakülte yöneticileri ile yapılan görüşmelerden elde edilen izlenimler, bunun mümkün olabileceğini ortaya koymuştur. Zira onlar, fakültenin öğrenci almaya başladığı ilk yıllarda yeterli sayıda öğretim elemanı kadrosu bulunmaması sebebiyle İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne ve İl Müftülüğü'ne müracaat edildiğini belirtmişlerdir. Bazı derslere akademik kariyere sahip öğretim elemanlarının değil de öğretmenlerin ya da din görevlilerinin girmesi öğrencilere hayal kırıklığı yaşatmış olabilir. Öğrencilerin büyük bir kısmının söz konusu anket maddesine yönelmelerinde, bu hayal kırıklığının da etkisi olabileceği değerlendirilmektedir.

Tablo 1.1'de, öğrencilerin, derslere yönelik tutumlarını olumlu yönde etkileyen öğretim elemanı davranışları arasında ikinci sırada, *"öğrencilerine hazır bilgi kalıpları yüklemeye çalışmak yerine onları sürekli düşünmeye, eleştirmeye, sorgulamaya, araştırma yapmaya teşvik edici bir eğitsel yaklaşımı benimsemesi"* nin bulunduğu görülmektedir. Bu veri, öğrencilerin bilgiye ve öğrenmeye bakış açılarının sağlıklı olduğunu göstermesi açısından oldukça önemlidir. Öğrencilerin bilgi karşısında kendilerini edilgen bir konumda değil, etken bir konumda görmeleri, bilgiyi doğru anlamlandırmaları ve ona hükmedebilmeleri açısından oldukça önemlidir. Zira bilgi karşısında kendilerini edilgen bir konumda gören öğrencilerin, eleştirme, sorgulama, muhakeme yapma gibi bilgiyi anlamlandırmaya yönelik zihinsel aktivitelere yeterince başvurmaları beklenmez. Bu durumda bilgi, onların problem çözme becerilerinin gelişmesine, yaşam kalitelerinin artmasına, ufuklarının genişlemesine katkı sağlayan bir unsur olarak işlev görmek yerine, zihinlerinde faydasız bir yük olarak kalacaktır.¹⁵

Eğitim bilimleri alanında yapılan araştırmalardan elde edilen sonuçlar, öğretmen ya da kitap merkezli, öğretmenin bilgi aktarıcısı rolünde olduğu, öğrencilerin boş bir kap olarak görülüp kendilerine ne öğretilirse aynen kabul ettiği, taktır / düz anlatım yöntemini esas alan geleneksel eğitim anlayışının yavaş yavaş terk edilmesine yol açmıştır. Yeni eğitim anlayışında öğretmen "bilgi aktaran" değil, öğrencilerin öğrenmelerine kılavuzluk yapan kişi olarak; öğrenciler ise kendilerine anlatılanları zihinlerine aynen depolayan değil, bilgiye bizzat kendileri ulaşan, bilgiyi araştıran, sorgulayan, eleştiren, diğer bilgilerle ilişkilendiren, değerlendiren, yeniden yapılandıran kişiler olarak görülmektedir.¹⁶ Yeni eğitim anlayışında öğrencilerin öğrenmeyi öğrenmiş, bilgiye nasıl ulaşacağını bilen ve elde

¹⁵ M. şevki Aydın, "Din Öğretiminde Öğrenci Merkezlilik", *Diyanet Aylık Dergi*, 46, (2011): 27,28

¹⁶ Muhsin Hesapçıoğlu, *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2011): s. 215

ettiği bilgiyi etkili şekilde kullanan bireyler olarak yetişmeleri önem kazanmıştır.

Eğitim anlayışının değişmesinin temelinde esasen ezberciliğe ve hazır bilgi kalıplarını aktarmaya dayalı geleneksel eğitim anlayışının insanın bilişsel doğasına uygun olmadığı ve bu anlayışla yürütülen eğitim faaliyetlerinin üst düzey öğrenmelerin gerçekleşmesinde yetersiz kaldığı gerçeğinin anlaşılması yatmaktadır.¹⁷ Çünkü öğretim hizmeti veren kişilerin temel özelliğinin “ders anlatıcısı” olduğu, öğrencilerin ise “pasif dinleyici” pozisyonunda kaldığı sınıf ortamlarında öğrenciler adeta bilgi bombardımanına maruz kalmaktadırlar. Çok kısa sürede kendilerine ulaşan fazla miktardaki bilgi üzerinde öğrenciler düşünme, akıl yürütme, önceki bilgilerle ilişki kurma, eleştiri yapma fırsatını yeterince bulamamaktadırlar. Kendilerine bilgiyi anlamlandırma ve yeniden yapılandırma fırsatı verilmeyen öğrencilerden, okul sıralarında öğrendikleri bilgileri günlük hayatlarına başarılı bir şekilde transfer etmelerini beklemenin bir manası olmadığı aşikârdır.¹⁸

Öğretim elemanlarının öğretim sürecinde kendilerini bilgi aktarıcısı konumdan kurtarabilmeleri ve öğrencilerin bilgiye kendi çabalarıyla ulaşmalarına kılavuzluk yapabilmeleri pedagojik formasyon bakımından yeterli donanımına sahip olmalarını gerektirir. Zira öğrencilerin ders sürecinde aktif hale gelmelerini sağlayacak mesleki donanımına yeterince sahip olmamaları, öğretim elemanlarını düz anlatım yöntemine mahkûm edebilir.

Öğretim elemanlarının ders sırasında öğrencileri düşünmeye, araştırmaya, sorgulamaya, eleştirmeye teşvik etmeleri, öğrencilere alanlarına hâkim oldukları mesajını verecektir. Onların bu yaklaşımları, öğrencilerin derste sıkılmalarının önlenmesi ve derse yönelik motivasyonlarını kaybetmemeleri açısından da önem arz etmektedir. Bu bakımdan öğrencilerin böyle bir yaklaşımla ders işleyen öğretim elemanlarının derslerine yönelik olumlu tutumlar geliştirdiklerini belirtmeleri gayet anlaşılabilir bir durumdur.

Tablo 1.1’de, öğrencilerin, derslere yönelik tutumlarını olumlu yönde etkileyen öğretim elemanı davranışları arasında üçüncü sırada, “ders esnasında ifade ettiği düşüncelerin, İslam dininin ortaya koyduğu hükümlerle uyumlu olması”nın bulunduğu görülmektedir. Araştırmanın yapıldığı fakülte, esasen İslam dininin öğretime konu edildiği bir fakülte olduğu için bu sonuç hiç de şaşırtıcı bulunmamıştır.

İslami İlimler Fakültesi, halka din eğitimi hizmeti verecek kişilerin yetiştirildiği bir yükseköğretim kurumudur. Okullarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersini okutacak öğretmenler, Diyanet İşleri Başkanlığı’na

¹⁷ Kamile Ün Açıkgöz, *Aktif Öğrenme*, (İzmir: Biliş Yayınları, 2009): s. 3

¹⁸ Açıkgöz, age., s. 5,6

bağlı kurumlarda halka yaygın din eğitimi hizmeti sunacak müftüler, vaizler, imamlar vs. bu fakültelerde yetişmektedir. Bu nedenle İslami İlimler Fakültesini, dini hassasiyet düzeyi nispeten yüksek öğrenciler daha fazla tercih edecektir. Öğrencilerin dini hassasiyet düzeylerinin yüksek olması, derslerine giren öğretim elemanlarının İslam dininin temel esasları ile çelişen yorumlarına karşı daha duyarlı olacaklarına işaret eder.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, öğretim elemanlarının ders sırasında ifade ettikleri düşüncelerin İslam dininin temel hükümleri ile bağdaşır nitelikte olmasını, derslere yönelik tutumlarını etkileyen önemli faktörlerden birisi olarak görmeleri çeşitli şekillerde izah edilebilir. Anlaşılan o ki, öğrencilerin çoğu İslami İlimler Fakültesine, İslam dinini iyi bilen ve yaşayan hocalardan ders alma beklentisi ile gelmektedirler. Onların bu beklentilerine cevap almalarının derslere yönelik olumlu tutumlar geliştirmelerine, beklentilerinin karşılanmamasına bağlı olarak yaşadıkları hayal kırıklığının ise derslere yönelik olumsuz tutumlar geliştirmelerine sebep olabildiği görülmektedir.

İslami İlimler Fakültesinde derse giren öğretim elemanlarının, İslam dininin temel hükümleri ile çelişen ifadelerinin yol açabileceği en büyük olumsuzluk, öğrencilerin güvenini ve saygısını kaybetmelerine yol açmasıdır. Çünkü öğrenciler bu tür ifadelerden şu iki sonucu çıkarabilirler: Birincisi, öğretim elemanlarının İslam dinini yeterince bilmedikleri; ikincisi ise dinin hükümlerini keyiflerine göre yorumladıkları ve dolayısıyla dini hassasiyetlerinin zayıf olduğudur. Bu çıkarımların, öğrenciler ile öğretim elemanları arasındaki ilişkilere zarar vereceği açıktır. Eğitim sürecinin esasen bir iletişim süreci olduğu hesaba katılırsa, bu durumun derslerin verimliliği açısından ciddi bir tehdit unsuru olduğu daha net bir şekilde anlaşılacaktır.

Dini bilgisinin ya da dini hassasiyetlerinin zayıf olduğuna kanaat getirdikleri öğretim elemanlarına karşı öğrencilerin tepkisel bir tutum geliştirmeleri, asla göz ardı edilmemesi gereken bir ihtimaldir. Zira bu tutumlarına bağlı olarak öğrenciler, söz konusu öğretim elemanlarının derslerini sabote etmeye dönük eylemler içerisine girebilirler. Ya da onlar, söz konusu öğretim elemanlarının derslerine yeterince ilgi göstermeyebilirler. Bu ihtimaller şu gerçeği ortaya koymaktadır ki, İslami İlimler Fakültesi'nde görev yapan öğretim elemanlarının, alan bilgisine ve pedagojik formasyona sahip olmaları verimli bir ders işleme için yeterli değildir. Onların İslam dininin temel esasları ile çelişen yorumları ya da davranışları, ders sürecinde yaptıkları doğruları etkisiz bırakabilir. Bu bakımdan öğretim elemanları ders sırasında yorum yaparken kılı kırk yararcasına hassasiyet göstermeli; yanlış anlaşılmalara mahal vermemeye özen göstermelidirler. Derslerine giren herhangi bir öğretim elemanı hakkında öğrencilerin zihninde oluşan yargıların değişmesinin zor olduğu da unutulmamalıdır. Öğrencilerin, katılmadıkları herhangi bir

düşüncesinden dolayı öğretim elemanı hakkında hemen hüküm vermelerinin / yargıya varmalarının sağlıklı bir durum olduğu elbette ki söylenemez. Ancak bu durum, öğretim elemanının İslam dinini doğrudan ilgilendiren konularda yorumlar yaparken özensiz davranmasını gerektirmez.

Öğretim elemanları düşüncelerini ifade ederken zaman zaman doğru kavramları kullanamayabilir ya da düzgün cümleler kurmakta sıkıntı yaşayabilirler. Bu durumda onların vermek istedikleri mesaj ile öğrencilerin zihinlerinde oluşan anlam birbirine tamamen zıt olabilir. Öğretim elemanı bu ihtimali dikkate almalı, anlatmak istediği hususların öğrenciler tarafından doğru anlaşılıp anlaşılmadığını kontrol etmeli ve öğrencilerden gelecek dönütlere karşı duyarlı olmalıdır.

Tablo 1.1'de, öğrencilerin, derslere yönelik tutumlarını olumlu yönde etkileyen öğretim elemanı davranışları arasında dördüncü sırada, "*öğrencilere ders sırasında kendilerini ifade etmeleri için yeterince fırsat vermesi*"nin bulunduğu görülmektedir. Anlaşılan o ki, İslami İlimler Fakültesi öğrencileri, ders sırasında öğretim elemanının anlattıklarını sessiz bir şekilde dinlemekten pek hoşlanmamakta, ders konusu ile ilgili kendi görüşlerini de ifade etmek istemektedirler. Eğitim açısından bakıldığında esasen olması gereken tam da budur. Zira öğretim elemanının, ders sırasında öğrencilere fikirlerini ifade etme fırsatı vermemesi, onların konu hakkında ön bilgilerini ortaya çıkarma ve yeni bilgileri bu bilgiler üzerine bina etme konusunda ihmalkâr davrandığını gösterir. Oysa Eğitim Bilimleri alanında araştırmalar yapan uzmanlar, öğrencilerin ders sırasında anlamlı öğrenmeler gerçekleştirebilmeleri için konu ile ilgili yeni bilgilerin, önceki bilgilerle birleştirilmesinin önemine vurgu yapmaktadırlar.¹⁹

Araştırmaya katılan öğrencilerin, kendilerini ifade etme fırsatı buldukları derslere yönelik olumlu tutumlar geliştireceklerini belirtmeleri çeşitli şekillerde izah edilebilir. Örneğin onların bir kısmı, ders esnasında düşüncelerinin alınmasını, öğretim elemanlarının kendilerine verdiği değer bir göstergesi olarak yorumlamış olabilir. Diğer bir kısmı ise kendilerini ifade etme fırsatı buldukları derslerin daha zevkli ya da verimli geçiyor olmasından hareketle söz konusu kanaate ulaşmış olabilir. Sebebi her ne olursa olsun bu veri, öğretim elemanlarının sadece düz anlatım / takrir metodunu kullanarak ders işlemekten vazgeçmelerinin gerekliliğini açık bir şekilde göstermektedir.

Öğrencilere ders sırasında kendilerini ifade etme fırsatı verilmesi, ders konusu başta olmak üzere onların çeşitli konularla ilgili fikirlerinin ne olduğunun ve öğretim elemanının ifade ettiği hususları doğru anlamlandırıp anlamlandırmadıklarının ortaya çıkarılmasını sağlayacaktır.

¹⁹ Cevat Celep, *Sınıf Yönetiminde Kuram ve Uygulama*, (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2008): s. 115

Ortaya çıkan bu hususların öğretim elemanı tarafından dikkate alınması, derslerin verimliliğini doğrudan etkileyecektir. Çünkü onlar ancak bu şekilde öğrencileri tanıyabilecek, öğrenciler arasındaki bireysel farklılıkları görebilecek ve öğretim hizmetini olabildiğince bireyselleştirme imkânı bulabileceklerdir.

Fakültede yürütülen eğitim-öğretim faaliyetlerinin hedef kitlesi öğrencilerse şayet, öğretim elemanlarının öncelikle öğrencilerini tanıma konusunda gayret göstermeleri gerekir. Öğrencilerin yeterince tanınmaması, öğretim sürecinin planlama, uygulama ve değerlendirme basamaklarında birçok yanlış yapılmasını kaçınılmaz kılacaktır.²⁰ Öğrencileri tanımanın en pratik / kolay yolu, onlara kendilerini ifade etme fırsatının verilmesidir. Bu fırsat öğrenciler ile öğretim elemanı arasında iletişim kurulmasını sağlayacaktır. Öğrencilerin söz konusu iletişim sürecinden alacakları doyumun, derslere ve öğretim elemanına yönelik tutumlarına yansması kadar doğal bir durum olamaz.

İslami İlimler Fakültelerinde “blok ders saati” gibi pedagojik açıdan sıkıntılı bir uygulamaya yaygın şekilde yer verilmektedir. Lisede 40 dakikalık derslere alışan öğrenciler, bir anda 90 dakikalık derslerle yüz yüze gelmektedirler. Öğrencilerin 90 dakika süren blok derslerde sıkılmaları, dikkatlerinin dağılması, derse yönelik motivasyonlarını kaybetmeleri kuvvetle muhtemeldir. Ancak şu da bir gerçektir ki, öğretim elemanlarının ders işleme tarzları, söz konusu olumsuzluğun dersin verimliliğini ne ölçüde olumsuz etkileyeceğinin temel belirleyicisidir. Konunun monoton şekilde, düz anlatım yöntemiyle işlendiği derslerde öğrenciler dikkatlerini ancak kısa bir süreliğine ders konusu üzerinde yoğunlaştırabilirler. Fikirleri, eleştirileri, soruları ve önerileriyle derse aktif olarak katıldıkları derslerde ise onların sıkılma ve dikkatlerini toparlayamama gibi problemleri sıkça yaşamaları beklenmez.

Tablo 1.1’de, öğrencilerin, derslere yönelik tutumlarını olumlu yönde etkileyen öğretim elemanı davranışları arasında beşinci sırada, “karşıt fikirlere sahip öğrencilerle incitici tavırlara girmeden seviyeli tartışmalar yapabilmeleri”nin bulunduğu görülmektedir. Anlaşılan o ki öğrenciler, baskıcı değil, demokratik bir sınıf atmosferi arzulamaktadırlar. Onların bu yaklaşımları demokratik değerlere verdikleri önemi göstermesi bakımından oldukça önemlidir.

Öğretim elemanlarının ders konusu ile ilgili karşıt fikirlere sahip öğrencilerle seviyeli tartışmalar yapabilmeleri birçok özelliğe / beceriye aynı anda sahip olmalarını gerektirir ki bu, herkesin başarabileceği bir durum değildir. Bunu başarabilmeleri için öğretim elemanlarının alan bilgisi, pedagojik formasyon ve genel kültürün yanı sıra sabırlı bir kişiliğe ve

²⁰ Vedat Aktepe, “Eğitimde Bireyi Tanınmanın Önemi”, *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, (2005): 19

tartışmaları yönlendirebilecek liderlik becerisine sahip olmaları gerekir. Ayrıca öğrencilere gerçek anlamda değer vermeksizin ve ön yargılarından kurtulmaksızın onların söz konusu meselede başarı göstermelerinin oldukça zor olduğunu da belirtmek gerekir.

Öğretim elemanlarının karşıt fikirlere sahip öğrencilerle seviyeli tartışmalar yapabilmeleri, bir taraftan konunun vuzuha kavuşmasını sağlarken diğer yandan öğrenciler arasındaki birlik, beraberlik ve kardeşlik duygularının pekişmesine katkı sağlayacaktır. Zira bu tür seviyeli tartışmalarda hiçbir öğrenci, farklı düşüncelere sahip olduğu için kendini aşağılanmış ve dışlanmış hissetmeyecektir. Ayrıca öğrenciler, bu tür sınıf ortamlarında görüşlerini özgür şekilde ifade etme fırsatı buldukları için kendilerini değerli hissedeceklerdir. Öğrencilerin, kendilerini değerli hissettikleri derslere yönelik olumlu tutumlar geliştirmeleri oldukça doğaldır.

Ders sürecinde yapılan seviyeli tartışmalar, öğrencilerin meselelere farklı perspektiflerden, çok boyutlu bir şekilde bakabilme becerisi kazanmalarına katkı sağlayacak olması bakımından da oldukça önemlidir. Öğrencilerin ilgili alanda ufuk genişliği ve düşünce derinliği kazanmalarına yapacağı katkı, yükseköğretim kurumlarının başarı düzeyini gösteren en önemli kriterlerden biridir. Bu bakımdan öğretim elemanlarının, karşıt fikirlere sahip öğrencilerle seviyeli tartışmalar yapma meselesini ihmal etmemeleri gerekir.

Din alanındaki hoşgörü eksikliği, öteden beri toplumsal huzuru tehdit eden önemli faktörlerden birisi olmuştur. Söz konusu hoşgörü eksikliği bazen öyle bir noktaya ulaşabilmektedir ki müslümanlar, farklı yorumlarından ya da işledikleri günahlardan dolayı diğer müslümanları tekfir edebilmekte ve onlara düşman nazarıyla bakabilmektedirler. Toplumumuzda oldukça fazla sayıda dini grubun var olduğu düşünüldüğünde, bu problemin derinleşmemesi ve toplumun geneline sirayet etmemesi için tedbir alınmasının gerekliliği anlaşılacaktır. Mezun olduktan sonra çeşitli kurumlarda görev alarak insanlara din eğitimi hizmeti verecek olan İslami İlimler Fakültesi öğrencilerinin, bu noktada önemli bir fonksiyon ifa edebilecekleri değerlendirilmektedir. Ancak onların söz konusu görevi layıkıyla ifa etmeleri, fakültede bazı değerleri ve becerileri kazanmış olmaları halinde mümkün olacaktır. Öğretim elemanlarının karşıt fikirlere sahip öğrencilere yönelik yaklaşımları, öğrencilerin söz konusu değerleri ve becerileri kazanmalarına önemli katkılar sunabilir.

Tablo 1.1'de de görüleceği üzere, güzel / şık giyinmeye özen göstermeleri, öğrencilere isimleriyle hitap etmeleri, derslerde teknolojik araç-gereçleri etkili şekilde kullanmaları gibi öğretim elemanı davranışlarından bazıları son sıralarda yer almaktadır. Bu durum söz konusu davranışların, öğrencilerin derslere yönelik tutumları açısından pek de önem arz etmediği anlamına gelmez. Çünkü yöntem kısmında da belirtildiği üzere anket

formunda yer alan öğretim elemanı davranışlarının tümü, elliye yakın davranış arasından öğrenci görüşleri esas alınarak seçilmiştir. Bu bakımdan anket formunda yer alan davranışlar, öğrencilerin derslere yönelik tutumları üzerindeki etkisi bakımından sadece kendi aralarında bir kıyasa tabi tutulabilirler.

Sonuç

Bu araştırma, İslami İlimler Fakültesi öğrencilerinin, derslere yönelik olumlu tutumlar geliştirmelerine katkı sağlayan öğretim elemanı davranışları ile ilgili görüşlerini tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Yapılan çalışmada öğrencilerin ön plana çıkardıkları beş öğretim elemanı davranışı şunlardır:

1. Ders sırasında kendilerine yöneltilen sorulara ikna edici cevaplar verebilmeleri,
2. Öğrencilerine hazır bilgi kalıpları yüklemeye çalışmak yerine onları sürekli düşünmeye, eleştirmeye, sorgulamaya, araştırma yapmaya teşvik edici bir eğitsel yaklaşımı benimsemeleri,
3. Ders sırasında ifade ettikleri düşüncelerin İslam dininin ortaya koyduğu temel hükümler ile uyumlu olması,
4. Ders sırasında öğrencilere kendilerini ifade etme fırsatını yeterince vermeleri,
5. Ders sırasında karşıt fikirlere sahip öğrencilerle incitici tavırlara girmeden seviyeli tartışmalar yapabilmeleri.

Bu sıralama öğrencilerin, derslerine giren öğretim elemanlarından öncelikli beklentilerinin ne olduğunu göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Bu sıralamaya göre öğrenciler, derslerine giren öğretim elemanlarından öncelikle alanlarında gerçekten uzman olmalarını, ikinci sırada ise pedagojik formasyona yeterince sahip olmalarını beklemektedirler. Öğrencilerin üçüncü sıradaki beklentileri, öğretim elemanlarının dini hassasiyete sahip olma durumları ile ilgiliyken dördüncü sıradaki beklentileri öğrencilere ve onların görüşlerine verdikleri değer ile ilgilidir. Öğrencilerin beşinci sıradaki beklentileri ise ilk dört sıradaki beklentilerini kapsar niteliktedir. Çünkü öğretim elemanlarının ders sırasında karşıt fikirlere sahip öğrencilerle incitici tavırlara girmeden seviyeli tartışmalar yapabilmeleri birçok alanla ilgili donanımına aynı anda sahip olmalarını gerektirmektedir.

Bu sonuçlar, İslami İlimler / İlahiyat Fakültelerinde görev yapmakta olan öğretim elemanlarının ders sırasında karşılaştıkları sorunların sebeplerini anlamalarına ve bu sorunlara sağlıklı çözümler üreterek derslerini daha verimli hale getirmelerine önemli katkılar sunacak niteliktedir. İslami İlimler Fakültelerinde görev yapmakta olan bütün öğretim elemanlarının, bu çalışmadan elde edilen sonuçlardan haberdar edilmeleri önem arz etmektedir.

Farklı fakültelerde okuyan öğrencilerin, içinde bulunduğu koşullar da farklı olacağı için bu çalışmadan elde edilen sonuçlardan hareketle, ülkemiz

genelindeki İslami İlimler / İlahiyat fakültelerini de kapsayacak şekilde genellemeler yapılması doğru olmayacaktır. Söz konusu genellemeler, konu ile ilgili çok daha geniş kapsamlı araştırmalar yapılmasını gerektirir. Ayrıca öğrencilerin, öğretim elemanlarından beklentileri ile ilgili ön plana çıkardıkları hususların zamanla değişme ihtimali de söz konusudur. Bu durum, konu ile ilgili araştırmaların süreklilik arz etmesinin önemini ortaya koymaktadır.

Kaynakça

- Açıköz, Kamile Ün, *Aktif Öğrenme*, İzmir: Biliş Yayınları, 2009
- Aktepe, Vedat, "Eğitimde Bireyi Tanımanın Önemi", *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, (2005): 15-24.
- Aydın, M. Şevki, "Din Öğretiminde Öğrenci Merkezilik", *Diyanet Aylık Dergi*, 46, (2011): 26-29.
- Celep, Cevat, *Sınıf Yönetiminde Kuram ve Uygulama*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2008.
- Çetin, Mustafa Feyyaz ve Çiğdem Şahin Taşkın, "Sözlü Dönütün İlkokul Öğrencilerinin Akademik Başarı, Derse Yönelik Tutum ve Üstbilişsel Farkındalığına Etkisi", *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, (2015): 39-67.
- Hesapçıoğlu, Muhsin, *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2011.
- İnceoğlu, Metin, *Tutum, Algı, İletişim*, İstanbul: Beykent Üniversitesi Yayınları, 2010.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem, *Yeni İnsan ve İnsanlar*, İstanbul: Evrim Yayınevi, 2004.
- Kumral, Orhan, "Öğretmen Adaylarının Öğretim Elemanlarının Davranışlarına Yönelik Alguları", *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25, (2009): 92-102
- Mahiroğlu, Ahmet, "Öğretmenlik Mesleği ve Öğretmen Yetiştirmede Gelişmeler ve Yenilikler", *Eğitim Bilimine Giriş*, Editörler: Özcan Demirel, Zeki Kaya, 4. Baskı, Ankara: PEGEM Akademi Yayınları, 2009.
- Özdemir, Şuayip ve Rahime Kavak, "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü Öğrencilerinin Eğitim-Öğretim ile İlgili Beklentileri (Atatürk ve Erciyes Üniversiteleri Örneği)", *The Journal of Academic Social Science Studies*, 7, (2012): 529-551
- Özgüngör, Sevgi, "Öğrenci Özelliklerine Göre En İyi ve En Kötü Olarak Tanımlanan Öğretim Elemanlarını Yordayan Eğitim Öğretim Süreci Boyutları", *Ege Eğitim Dergisi*, 11, (2010): 45-72

Özkal, Neşe ve Duygu Çetingöz, "Akademik Başarı, Cinsiyet, Tutum ve Öğrenme Stratejilerinin Kullanımı", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 46, (2006): 259-275.

Saydan, Reha, "Üniversite Öğrencilerinin Öğretim Elemanlarından Kalite Beklentileri: Yüzüncü Yıl Üniversitesi İİBF Örneği", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10, (2008): 63-79

Senemoğlu, Nuray, *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim*, Ankara: Ertem Matbaacılık, 1997.

Soba, Mustafa ve Ali Şimşek, "Üniversite Öğrencilerinin Öğretim Elemanlarından Kalite Beklentileri: Bir Alan Araştırması", *İş Güç: Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 18, (2016): 120-138

Şahin, Ayfer, "Öğretmen Algılarına Göre Etkili Öğretmen Davranışları", *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, (2011): 239-259

Tataroğlu, Berna, Kemal Özgen ve Hüseyin Alkan, "Matematik Öğretmen Adaylarının Öğretmenliği Tercih Nedenleri ve Beklentileri", 2nd International Conference on New Trends in Education and Their Implications, (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2011): 998-1006

Tavşancıl, Ezel, *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2002.

